

Србија нема национални план и програм, просто због традиционалне неслоге и политичких сукоба унутар српског националног корпуса, сматра др Јован Ћирић, директор Института за упоредно право.

Ти сукоби и неслога, ако можемо тако да их назовемо, датирају још из времена Светога Саве. Мит о Светом Сави, који је по много чему неспорно најзначајнија личност српске историје и као писац и као законодавац и као политичар, у доброј мери базиран је на томе што је он помирио завађену браћу, а што опет са гледишта неких других нација и није тако велико дело да би ушло у легенду, али за Србе и Србију очигледно јесте, јер је српска историја традиционално оскудевала у људима који су успевали да буду толерантни помиритељи. Треба имати на уму да је још тада дошло до својеврсних лутања у српском менталитету. Стефан Првовенчани једним делом био је окренут Западу и од папе је примио круну, али је другим делом, другим оком он гледао и на Исток и на Византију. То је у каснијој српској историји довело до традиционалне располућености, да не кажемо „разрокости” код Срба, која се, као и код Руса, обично манифестовала у виду поделе на славјанофиле и западњаке. Та подела је често узимала различита обличја: народњаци и либерали, или томе слично, али основно је било то што су једни са некритичким идолопоклонством гледали на западњачке моделе и обрасце понашања и друштвеног организовања, а други су према томе били крајње скептични, изражавајући при томе бојазан да ће некритичко преузимање туђих, западњачких модела довести до губитка националног идентитета. Чак и у основи нововековне поделе на четнике и партизане лежи та подела, при чему су – парадоксално, али је тако – партизани преузимали западњачке моделе, а четници су у основи били славјанофили са традиционалним вредностима и моделима. Ово не треба толико да чуди ако се има у виду неколико ствари. Сам комунистички модел је западњачки, а не славјанофилски, он је у СССР, односно Русију, увезен са стране, са запада, те су у саставу првог политбироа бољшевичке партије изразито доминирали „Не-Руси”. И друго, на победу партизана у Другом светском рату пресудно су утицали Черчил и Англо-американци, који су напустили четнички покрет, окренули се партизанима и бомбардовањима српских градова и на разне друге начине директно допринели доласку Тита на власт. Због тога не треба ни да чуди то што се данас бивши комунистички челници и идеолози појављују као челници и идеолози нове либералистичке идеологије, западњачког типа и усмерења. У основи, Србија је у традиционалном смислу дубоко подељено друштво, на карађорђевићевце и обреновићевце, на четнике и партизане... Код такве подељености, располућености, заиста се може говорити о „две Србије”. То је усуд који Србију прати кроз историју. Не може се зато говорити о националном плану и програму, просто зато што у фундаменталном смислу једни полазе од једних, а други од других базичних принципа и премиса. Наравно, национални план и програм никада не треба третирати као некакав писани, законски документ, он, ако као такав постоји код других народа, не постоји у

таквом облику, већ у облику неких најминималнијих правила и принципа, али пошто у Србији, управо око тих базичних најминималнијих принципа и премиса не постоји сагласност, онда не постоји сагласност ни у вези са било чим другим. С друге стране славјанофили, традиционалисти, нису успевали да са променом времена, новим моделима и садржајима, пронађу и адекватне одговоре на ново време, нова питања и дилеме, те се наравно увек чини да су они са својим концептом конзервативни, застарели и превазиђени, због чега је модел либералне демократије, западњачког типа, увек био пријемчивији за младе генерације. Црњански је, у том смислу, пред Други светски рат говорио како се буржоаска деца са Дедиња играју комунизма, а данас би се то могло парафразирати у следећем облику: „комунистичка деца са Дедиња играју се демократије и либерализма“. Оно што је ново, што је модерно, што долази са Запада, увек је код знатног дела српске омладине наилазило на пријем и одобравање, те су и с тим у вези поделе у српском националном корпусу увек само продубљивале и бивале коришћене и у вези са распарчавањем српског националног простора, нарочито када је реч о Црногорцима, Македонцима – истиче др Јован Ђирић, говорећи о разлозима због којих је Србија дуго у великој кризи, али и о традиционалној српској неслози, разрокости која је основ свих наших историјских несрећа, ломова, па и садашњој агонији.

У којој мери српска неслога и унутрашњи сукоби доводе до политичких лутања, непостојана јасне националне стратегије?

– Одговор на ово питање сам чини ми се дао одговарајући на прво, претходно питање. Само још да додам и следеће: једни су некритички прихватили све што долази са Запада и при томе су стварали друштвене и правне институције које се нису могле применити, нису могле функционисати у Србији, а други су тврдокорно избегавали да прихвате све што долази са стране, круто су истрајавали на устаљеним моделима, који често нису могли да одговоре на проблеме и задатке новог времена и нових дилема. Сукоб се као такав само даље продубљавао, те је и у политичком и у културолошком смислу доводио до поражавајућих резултата. Концепт који би евентуално рекао: „прихватићемо све што је добро од једних, али ћемо задржати и све што је добро од других“, ретко када је у Србији успевао да постане доминантан, већ се увек ишло или у једну, или у другу крајност, а идење од једне до друге крајности увек је само и једино лутање. Укратко, у Србији су увек једни презирали и стидели се свега што је српско, а други су опет често и некритички величали све што је српско. Код таквог односа рационалног дијалога једноставно није ни могло бити.

Који су приоритетни циљеви наше државе и народа у блиској будућности?

– По мом мишљењу, приоритет треба да имају култура и образовање, односно стварање једног новог, другачијег модела понашања, у којем ће знање и општеприхваћене културне вредности добити приоритет. Један од већих савремених проблема данас тиче се моралне дезоријентације наше најмлађе генерације, која директно прихвата и понаша се у складу са моделима изразитог индивидуализма, која одбацује све просоцијалне, колективистичке садржаје и моделе понашања. Многа истраживања, спроведена у последњих неколико година говоре да је код младе генерације доминантан начин размишљања и понашања, који у центар ставља *Ја* и *лично задовољство и успех*. Други, други пријатељи, други рођаци, други сународници, други суграђани, стављају се сасвим у други план. Ово доводи до себичности, а у даљем контексту до корупције и свих других антисоцијалних понашања. Овакво понашање подстакнуто је капиталистичким моделом тржишне економије, али то никако не би смело да значи да индивидуализам, себичност и све што је антисоцијално добију примат. Јапан и неке друге азијске земље јесу добар пример за то. Све то јесу земље, друштва, са капиталистичким, тржишним моделом друштвеног организовања, али интереси старијих, породице, државе и нације, тамо ипак никако нису у другом плану. Успех Јапана, Кореје и других земаља плод је, између осталог, и тога што тамо

интерес других

није стављен у запећак, онако и онолико колико је то тренутно случај у нашој актуелној стварности. Према томе, мислим да је морално оздрављење младе генерације на првом месту, а не стицање материјалних богатстава и лични интерес. Из тога следи и много тога другог, а то значи и промену многих тренутно доминантних културних образаца, оличених у набилдованим момцима који возе скупе аутомобиле и силиконским спонзорушама, шунд певачицама јефтиних песама са „Гранд параде“. Да би се то остварило, потребне су одговарајуће промене у моралним вредностима и систему образовања, а то значи и престати са непрестаним лутањима тзв. реформе образовања, од Шувара до Болоње. Оно што је по мом мишљењу најбитније састоји се у следећем: „Могу нам одузети и кућу и земљу и још много тога другог, али је најгоре ако нам узму душу“. Када нам узму душу, када душу продамо ђаволу, онда је само питање када ће ђаво доћи по своје и колика ће цена свега тога бити. Колико корупције, колико криминала, колико проституције, колико наркоманије и свега онога што је карактеристично за наше друштво данас.

Да ли је улазак у ЕУ наш пут без алтернативе?

– Када за нешто кажете да то нема алтернативу, ви сте онда спремни на врло ризикантно коцкање *Va Bank*, а у таквом коцкању лако може да се догоди да останете и без једног и без другог. Морате увек имати неку резервну варијанту, управо зато да бисте могли да остварите ону варијанту до које вам је највише стало. Јер када кажете да нешто нема алтернативу, онда вас могу уцењивати. Када за нешто, било шта кажете „ја немам другу алтернативу осим тога и тога“, онда то практично значи да је ваше понашање изнуђено и да вам могу изнуђивати будућа понашања у правцу у којем то они желе, а не у правцу

који би вама највише одговарао. Простор за преговоре, договоре и остваривање ваших интереса битно се ограничава тиме што унапред кажете „то или ништа друго“. Онда вам нормално следи одговор: „Ако хоћете то, онда морате још то и то“. Не треба дакле сужавати простор за сопствено деловање, простор за преговоре тиме што ће се унапред рећи: „Ми хоћемо то и то, то је наша једина алтернатива, молимо вас услишите наше молбе и жеље“. Боље је увек рећи у преговорима било које врсте: „Ми бисмо то волели, волели бисмо да нам то услишите, али ако нам ипак не изиђете у сусрет, онда ћемо ми урадити нешто друго, нешто што можда ни вама неће одговарати“. Играње на само једну карту увек је потез очајника, потез који вам не оставља нимало простора за преговоре и деловање. Уосталом, историјска искуства Јосипа Броза и његовог лавирања између Истока и Запада, односно политика која је увек имала другу могућност – алтернативу, показује се као много рационалнија и ефективнија. Парадоксално је, али је истина да је и Србија, као део бивше СФРЈ, тада у његово време била ближе ЕУ, једним делом захваљујући и томе што је тада увек било алтернативе „ако нећете..., онда ћемо ми...“

Ви сте правник. Колико се код нас право озбиљно схвата?

– Једноставан одговор би гласио: „Не, право се код нас не схвата озбиљно“. Једним делом зато што смо дуги низ векова живели под туђом окупацијом, те су и држава и право које је та држава доносила схватани као нешто туђинско, као хир окупатора, а са друге стране, у последњих неколико деценија живота у комунизму, право је схватано на изразито волунтаристички начин, те је и званична дефиниција права гласила: „Право – то је воља владајуће класе“. А ако је право воља владајуће класе, онда то значи доминацију политике над правом, то значи да се право примењује онако и онолико колико то одговара владајућој класи, то значи да се право мења одмах чим се промени класа на власти. Наравно да се дезавуише и ауторитет оних који примењују право, на првом месту судија. У Енглеској се на пример у последњих 300 година није догодило да један судија буде смењен, или да пролази кроз реизбор. (Изузетак су наравно појединци који су били ухваћени у чињењу неког кривичног дела.) Ако неко мисли да ће недавни реизбор судија бити последњи реизбор кроз који ће српске судије пролазити, он се грдно vara. Кроз вероватно не више од десет година догодиће се нови реизбор, или нешто што ће се назвати некако другачије, али ће суштински бити то. У управи су ствари још и горе. На једној од последњих седница „прве Коштуничине владе“ била је донета одлука о именовању државних секретара у министарствима на период од пет година, али је након избора „друга Коштуничина влада“, у не много измењеном саставу, донела одлуку о именовању нових државних секретара. Шта рећи сем да се стиче утисак да се приликом сваке промене политичке гарнитуре мењају и сви чиновници до нивоа готово кафе-куварица. Све је то питање историје, традиције, менталитета, некултуре, врло комплексно и компликовано, али за само право поражавајуће.

Да ли је уважавање права незаобилазан фактор наше будуће стратегије?

– Апсолутно. Без тога чини се да не може бити никаквог напретка у било којем сегменту друштва. Колегиница која је раније радила у Институту за упоредно право, др Лидија Баста написала је у своје време једну сјајну књигу о британском парламентаризму под насловом *Политика у границама права*. Ми бисмо могли то да парафразирамо, па да за српске услове књигу назовемо *Право у границама политике*. А све док то буде тако, у Србији се тешко може очекивати напредак у било чему.

Институт за упоредно право је недавно објавио Зборник радова о Космету. Има ли наде за наше људе на КиМ, који су у тешкој ситуацији, трагичној?

– Могао бих да кажем да је нада оно што увек последње умире. Међутим, да би се то остварило, потребно је да и српска држава оствари колико год је то могуће, поготово у условима када су јој руке објективно узев везане. А то значи следеће: на културном плану потребно је да што чешће и у што већем обиму најзначајнији културни радници, ансамбли и остали гостују у српским енклавама на Косову (поготово на северу Косова) како би се ти људи тамо осетили стварним делом Србије. Због чега српски певачи, српска позоришта и други културни ствараоци одговарајући број пута по одговарајућем распореду не би гостовали у Косовској Митровици, или неким другим местима са српским становништвом на Косову? Затим, потребно је одговарајућим пореским олакшицама омогућити запошљавање и привредну активност на подручју Космета. На пример, једно предузеће из Ниша, Крушевца или Крагујевца може бити подстакнуто да отвара своје погоне у подручјима са српским живљем, јер ће бити ослобођено пореза, или ће му бити даване неке друге олакшице и привилегије. Ово се може уредити и за стране инвестиције. Ја нисам економиста и као лаику ми се чини да је привредна активност, нарочито у области производње, у целој Србији готово у потпуности стала, али да се може и мора размишљати у том правцу, то је сасвим сигурно. При томе, то треба имати у виду, не сме се дозволити да такве мере постану извор за одговарајуће махинације и малверзације, пре свега у коруптивном смислу, те да средства намењена српском становништву заврше у џеповима појединаца.

Како са правне стране гледати на борбу за очување Космета?

– Ово је врло компликовано питање, али одговор ипак може бити релативно једноставан

и састојао би се у следећем: „Ништа не потписивати!“ Када су комунисти после рата ранијим власницима одузимали имовину под фирмом „национализације“, многи су ранији власници за багателну надокнаду потписивали одговарајуће папире. Они који су потписали данас немају више никаквог права. Истина и они који нису потписали немају много тога више, с обзиром на то да денационализација није спроведена. Они имају само голу својину, али понекад је боље имати и голу својину, па чекати на нека друга, боља времена, него немати ни то. Ово није много охрабрујуће, али је свакако и то боље него зарад нечег другог, некакве багателне надокнаде, потписати папир којим се Србија одриче дела своје територије (имовине).

Да ли се српски национални план и програм могу замислити без Косова?

– Најпре бих могао рећи оно што сам већ малопре говорио, а то је да не постоји српски национални програм. Просто зато што, као што рекох, не постоји чак ни минимална сагласност. У том смислу се не може ни одговорити на ово ваше питање, али ипак да покушам на један посредан начин. Дакле, замислимо Србију за двадесет до тридесет година – број матураната у Србији је 50 одсто мањи него данас. Од тог броја матураната 99 одсто неће знати шта је то *Горски вијенац* и ко га је написао, али ће зато знати ко је прва жена неке холивудске звезде, односно неће знати ко је био цар Лазар, али ће зато знати да препозна најновији Мадонин хит. Такође, од тог све мањег броја матураната, највећи број момака ће се дрогирати, а највећи број девојака спавати са 60-годишњацима због неких „крпица“ из иностранства. Од осталих, њих половина ће размишљати како да што пре оде из Србије, а половина стрепети да ли ће имати новца за лечење својих старих родитеља, односно новца да корумпирају халапљиве лекаре. Ако то буде слика Србије, онда је потпуно неважно то што ће евентуално српски војник, или полицајац својом ногом стати на просторе Ђаковице, Призрена или Пећи. Са друге стране, ако број матураната бар не буде мањи него данас, а при томе готово сви буду знали за Његоша и цара Лазара, ако број наркомана буде занемарљив, а број девојака које су спремне за добар ноћни провод такође буде занемарљив, а при свему томе сви они се буду свакога дана будили са мишљу „Ако те заборавим Косово (Јерусалиме), нека ме заборави десница рука“, ако то дакле буде слика Србије, Србије из које млади неће првенствено желети да оду, ако то буде тако, онда заиста неће бити важно да ли ће српских полицајаца и војника бити у Ђаковици, Призрену или Пећи.

Како оценујете данашњу светску политичку ситуацију и положај Србије у свету, наравно уз осврт на односе са Русијом?

– Често су многи спремни да кажу како мали чамац увек треба везати уз неки већи брод.

То делује као сасвим логично. Међутим, шта бива ако се и када се велики брод преврне и потопи, а и то се понекад дешава, још од Титаника, па и пре тога. То је оно што сам малопре говорио: „Политика без алтернативе“. Ништа, осим живота самог не сме бити без алтернативе. Конкретно, када је у питању Русија, она је нама наравно блиска по верским, националним и другим заједничким коренима, али она данас више није земља која првенствено гледа само идејне (идеолошке) категорије у пријатељству и сарадњи са другима. Увођењем капитализма на велика врата у Русију и Русија је почела да размишља у традиционалном британском стилу о томе да она има само свој сопствени интерес. Разлика између бившег СССР-а којим је доминирала Русија и западног света била је и у томе што је Русија (СССР) своје савезништво са другима плаћала из „свог џепа“, а Запад је у „свој џеп“ наплаћивао своје савезништво са другима. Данас се ситуација променила и могло би се рећи да је нова политика Русије паметнија, рационалнија, него што је некада била, али и о томе треба водити рачуна. Другим речима, неће Русија само због некакве братске љубави плаћати све наше „рачуне“, већ ће увек тражити нешто заузврат. То се мора имати у виду и мислим да без тога ми не можемо водити за нас саме добру и рационалну политику, ослањајући се само на једну страну, која увек наравно може да се преврне и потопи, па у том случају и наш мали чамац повуче за собом. Уосталом, пример извесних несугласица између Русије и Белорусије то потврђује.

(Разговор водила **Биљана Живковић**)